

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN ÇAĞDAŞ ŞİİR DÜNYASINDA “DOBRUCA”**

Atıf AKGÜN**

Öz: Balkanlarda geçmişten günümüze Türk dilinin ve kültürünün yerleştiği önemli bölgelerden biri olan Dobruca (Bulgarca: Добруджа, Rumence: Dobrogea) siyasi ve kültürel sınırların kesişim noktasında evrensel değerlerin ve kültürel farklılıkların uyum içerisinde varlık gösterdiği sosyal dokusunu günümüzde de korumaktadır. Dobruca'nın kültür mozağini oluşturan temel unsurlardan biri de kuşkusuz Türk dili ve edebiyatıdır. Romanya/Babadag'da türbesi bulunan tarihi şahsiyet Sarı Saltuk bölgenin söz konusu çok kültürlü yapısı içerisinde Türk medeniyeti ve hoşgörüsünü sembolize eden önemli figürlerden biridir. Dobruca Türk kimliğinin yansımaları sözlü ve yazılı edebiyatta Sarı Saltuk sonrası dönemde de varlık gösteren çok sayıda edebî üretimde yer almıştır. Günümüzde Silistre, Hacıoğlu Pazarcık, Balçık, Tutrakan, Akkadınlar vb. gibi yerleşim yerleri Bulgaristan dâhilinde yer almış olsa da edebî literatürde Dobruca kültür alanında değerlendirilmeye devam etmiştir. Bu çalışmada güney kısmı Bulgaristan'da yer alan Dobruca'nın Bulgaristan Türkleri nezdinde edebî üretime yansıyan yönü üzerinde durulmuştur. Çalışmada Bulgaristan Türklerinin toplum hafızasındaki “Dobruca” imajını ortaya koyan şairlere, şiir örneklerine ve tahliline yer verilmiş; Bulgaristan Türkü şairlerin şiirlerinde Dobruca'ya hasredilen duygu dünyasının bilim çevreleri ile paylaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Romanya, Bulgaristan, Dobruca, Edebiyat, Şiir.

“DOBRUJA” IN THE CONTEMPORARY POETRY WORLD OF BULGARIAN TURKS

Abstract: Dobruja (Bulgarian: Добруджа, Romanian: Dobrogea), one of the important regions where the Turkish language and culture have settled from past to present in the Balkans, still preserves its social texture where universal values and cultural differences coexist in harmony at the intersection of political and cultural borders. One of the fundamental elements that constitute the cultural mosaic of Dobruja is undoubtedly the Turkish language and literature. The historical figure Sari Saltuk, whose tomb is located in Romania/Babadag, is one of the important figures symbolizing Turkish civilization and tolerance within the multicultural structure of the region. The reflections of the Dobruja Turkish identity have taken place in many literary productions that have existed in the period after Sari Saltuk in oral and written literature. Although settlements such as Silistre, Hacıoğlu Pazarcık, Balçık, Tutrakan, Akkadınlar, etc. are located within Bulgaria today, Dobruja has continued to be evaluated in the field of culture in literary literature. This report focuses on the aspect of Dobruja, the southern part of which is located in Bulgaria, reflected in the literary production of Bulgarian Turks. The report includes poets who reveal the image of "Dobruja" in the social memory of Bulgarian Turks, examples of poetry and their analysis; it is aimed to share the emotional world dedicated to Dobruja in the poems of Bulgarian Turk poets with scientific circles.

Key Words: Romania, Bulgaria, Dobruja, Literature, Poetry.

Giriş

Osmanlı-Türk hâkimiyetinin son dönemlerinde devletin Tuna vilayeti sınırları içerisinde yer alan Dobruca bölgesi, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması ile Romanya ve Bulgaristan arasında bölünmüştür. Balkan Savaşları sonrasında gerçekleşen 1913

* Bu çalışmanın ilk hâli 19/10/2023 tarihinde Köstence Ovidius Üniversitesi Edebiyat Fakültesi V. Uluslararası Kültürel Çokseslilik Dünyada Türk Dili, Kültürü ve Medeniyeti Konferansı'nda “Bulgaristan Türklerinin Şiir Dünyasında Dobruca” başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı, atif.akgun@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3893-4912

Silistre	Dobriç (Hacıoğlu Pazarcık)
Ali BAYRAM (1935-2011)	Ahmet CEBECİ (1940)
Ali Rıza ÂŞIK (1909-1981)	Ahmet Ömer MESTAN (1935)
Celil YUNUS (1945)	Ali Osman AYRANTOK (1878-1952)
Cevdet ATMACA (1927)	Fevzi Kadir SEVER (1939)
Galip SERTEL (1942-2022)	Gülten Hasan İZZET (1969)
Habil KURT (1952)	İsa CEBECİ (1942-2023)
Hüseyin Rasim GÜLER (1941)	Lamia VARNALI (1946-1987)
İsmail Ömer TOPAL (1928)	Leman İLYAS (1949)
Latif ALİ (1935-1990)	Mefkûre MOLLOVA (1927-2014)
Mehmet Masum AKALIN (1874-1939)	Mehmedali ORUÇ (1943-1987)
Mehmet Müzekka CON (1885-1974)	Nevzat Mehmet FUAT (1933-2020)
Melis Gürsel AZİZ (1995)	Sabahattin BAYRAMÖZ (1931-2014)
Muhsin Halit KARA (1934-2019)	Suna YILMAZ (1950)
Nasuf DAİL (1958)	Tahsin Ebazer CAN (1945-2012)
Nevzat YAKUP (1944-2003)	Zahit GÜNEY (1946-2015)
Ramis DEMİRCİ (1935-1999)	
Yaşar Gafur AKİF (1941)	
Yahya AKBULUT (1957)	
Ziya YAMAÇ (1914-1986)	

Tablo 1: Dobruca Doğumlu Bulgaristan Türk Şairleri³

Bulgaristan Türklerinin çağdaş dönem şiir türündeki ürünlerinde Dobruca’nın yeri ve önemine dair tespitlerde bulunmadan önce söz konusu Türk topluluğu arasında Dobrucalı kimliği ile temayüz etmiş yakın dönem şair varlığı hakkında bazı bilgiler vermek uygun olacaktır. Zira yakın dönem temsilciler arasında “Dobrucalı şair” vasfıyla tanınan şairler olduğu gibi Dobruca’yı doğrudan şiir kitabının başlığına taşıyan temsilciler de bulunmaktadır.

³ Tablodaki bilgilerin hazırlanmasında yararlanılan antolojilerin ve makalenin künyesi şöyledir: BAYRAMÖZ, Sabahattin, Türkçenin Sarmaşıkları (Bulgaristan Türklerinin Şiirinden Seçmeler), TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002. BAHTİYAR, Niyazi Hüseyin, Çağdaş Rodop Türk Şairlerinden Esintiler (Antoloji), TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996. BAHTİYAR, Niyazi Hüseyin, Bizim Anayurt Antolojisi-Şiirler, Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul 2001. ÇAVUŞ, Mehmet, 20. Yüzyıl Bulgaristan Türklerinin Şiiri (Antoloji), Yaylacık Matbaası, İstanbul 1988. HAFİZ, Nimetullah, Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt I-II-III, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987. KALKAN, Şaban Mahmudoğlu, Bulgaristan Türk Şiiri I-II, Bengü Yayınları, Ankara 2018. YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu, Türk Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 8. Cilt (Bulgaristan Türk Edebiyatı), TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997. CANIM, Rıdvan, “Tuna’nın Sönmeyen Kandilleri - V: Silistre”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 66, Haziran/ 2021, s. 399-427.

Silistre doğumlu şair Hüseyin Rasim Güler, Bulgaristanlı Türk edebiyatçıları ve eserleriyle ilgili değerli yazılarını bir araya topladığı “İncilerden İnciler” adlı kitabında “şairliği iki Dobruca şairi Mehmedali Oruç ve Zahit’in şiirlerini örnek alarak öğrendim” (s.149) ifadelerine yer vererek, Bulgaristanlı Türk şairler arasında Dobrucalı kimliğine temas edenler arasında yer alır ve aynı çalışmada Mehmedali Oruç’u incelediği iki yazının başlığında da şairi “Dobrucalı” ön adıyla tanıtır: “Dobruca şairi Merhum Mehmedali Oruç Anılarda Yaşayan Şair.”⁴ Dobrucalılık ve çağdaş şiir münasebeti konusunda Mehmedali Oruç dikkate değer bir örnektir. Hayattayken şiirlerini kitap olarak yayımlama imkânı bulamayan Oruç’un şiir türündeki eserleri 2003 yılında Hüseyin Rasim Güler tarafından yayına hazırlanarak okuyucuyla buluşturulur. Dobriç doğumlu Oruç’un hayatı Dobriç ve köylerinde geçmiş, çeşitli işlerde çalışmıştır. Bir dönem gazetecilik de yapan şair Türkçe ve Bulgarca nitelikli şiirler yazabilen ender isimler arasındadır. Türkiye’de yayımlanan şiir kitabındaki şiirlerin bir kısmının Bulgarca şiirlerinden Hüseyin Rasim Güler’in Türkçeye çevirdiği örnekler olduğu bilinmektedir. Söz konusu kitapta Oruç’un yakınlarının kendisi hakkındaki tespitlerinin yer aldığı kısım, şairin Dobrucalı yönünün üzerinde hemfikir olunan bir husus olduğunu göstermesi bakımından önemlidir⁵. Örneğin kendisi de Dobrucalı olan şair Zahit Güney, Oruç ile olan münasebetini şu sözleriyle açıklar: “Neredeyse yaşıttız, İkimiz de Dobrucalıyız. Şiir yazıyoruz ikimiz de (...). Rahmetli Oruç’la söyleşilerimizin yüzde doksan şiir içerikli olduğunu söylesem abartmış olmam. Hem o hem ben, ikimiz de ne zevk alıyorduk Allah’ım bu söyleşilerden! Sabahlara diri çıkardık bazan. Dobriç’teki Moskova Pastanesi’nin, Dobruca Restoranı’nın, evlerimizdeki duvarların dili olsa da söylese (...)”⁶

Çağdaş Bulgaristan Türk şairleri arasında Dobrucalı kimliğiyle öne çıkan temsilciler arasında Zahit Güney gibi Galip Sertel’in ve Ali Bayram’ın Oruç hakkındaki tespitleri de söz konusu Dobrucalı şairler arasındaki Dobruca hassasiyetini yansıtmaları bakımından değerlidir. Bu bağlamda Bayram, Oruç’un edebî şahsiyetindeki Dobruca motifine şu sözleriyle dikkati çeker: “(...) Tıpkı uçsuz bucaksız altın başakların talazlandığı Dobruca Ovası misali. Yetenekli bir ozan olarak güzellikler ve güzeller tutkunuydu. Dobruca’nın doğa güzellikleri ve insan ruhunun ahlak güzelliği kendisine esin kaynağı olmuştu”⁷. Kendisi de Dobrucalı olan çağdaş Bulgaristan Türk şairlerinden İsa Cebeci, Memedali Oruç’u anlattığı “Anılarımda Mehmedali Oruç” başlıklı yazıda “İkimiz de Dobruca’nın ücra köylerinden geldiğimiz için Bulgarcamız pek yetersizdi. İkimiz de pek başarılı olamıyorduk” sözleriyle Dobrucalı şairlerin yetiştikleri ortama ve ortak sorunlarına temas eder⁸. Bulgaristanlı çağdaş bir Türk şairin edebî şahsiyetinde Dobruca’nın yerini özetlemesi bakımından Galip Sertel’in Oruç hakkındaki tespitleri de önem arz eder ve Dobrucalı Bulgaristan Türk şairlerinin kendi aralarında irtibat ağına dair önemli bilgiler sunar:

“(...) Mehmedali ile yollarımız nerelerde kesişmedi ki! Dobruca’nın konuksever köy odalarında, neşesi bol düğünlerde, sanat gecelerinde, Kurtpınarı’nda, Hacıoğlu Pazarcık’ta, Ekizce’de, Akpınar’da... Kaç defa sabahladık sanat, siyaset derken, bir neredeyiz derken... Mecit Tabya’da Yahya Kemal’i mi anmadık Tuna’nın mavi sularına kavuşan güneşi seyrederken... Namık Kemal’i mi görmedik o Manastırlı kızla ‘Vatan yahut Silistre’ diye haykırıırken... Yoksa Balçık’ta Karadeniz’in kara sularına karışan koca Nazım’ın ‘Memet, Memedim’ diye haykırışını mı dinlemedik, mırıldanarak: ‘Çırpınırdın Karadeniz/bakıp Türk’ün bayrağına’ diye”⁹.

⁴ Hüseyin Rasim Güler, İncilerden İnciler, Bay Yayınları, İstanbul 2012, s. 209.

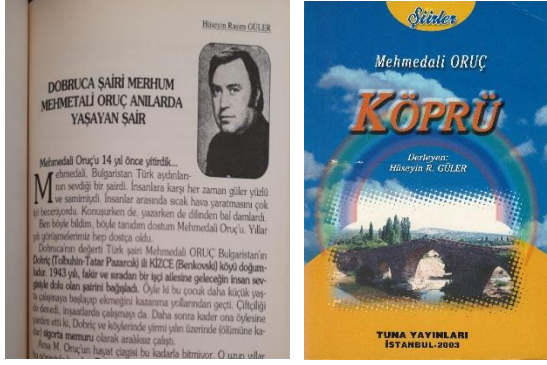
⁵ Mehmedali Oruç, Köprü, der. Hüseyin R. Güler, Tuna Yayınları, İstanbul 2003, s. 7-27.

⁶ Oruç, a.g.e., s. 21-22.

⁷ Oruç, a.g.e., s. 27.

⁸ Oruç, a.g.e., s. 17.

⁹ Oruç, a.g.e., s. 25.

Görsel 2: Dobruca Şairi Mehmedali Oruç ve Şiir Kitabı

Dobrucalı şair Mehmedali Oruç hakkında çağdaşı ve hemşehrili olan şair dostlarının görüşleri Çağdaş Bulgaristan Türk şiirinin Dobrucalı şairleri arasındaki irtibatı ve etkileşimi ortaya koymaktadır. Söz konusu durum Dobrucalı şairlerin kendi çevrelerinde bir edebî muhit tesis ettiğini ortaya koymaktadır. Bulgaristan Türk toplumunda Rodoplar ve Deliorman gibi diğer iki güçlü Türk kültür havzasının şair temsilcileri arasında da benzer edebî muhitlerden söz etmek mümkündür. Nitekim Bulgaristan çağdaş Türk şiirinde birçok şairin Rodop şairi ya da Deliorman şairi olarak tanınması gibi Dobruca gerçeği de öncelikle bu yörenin şair temsilcileri ile kendisini gösteren bir edebî temsil zeminine sahip olmuştur.

Dobruca kökenli şairlerin şiir sanatında Dobruca'nın yerini ve önemini çok sayıda antoloji ve şiir araştırması çalışmasında tespit etmek mümkündür. Örneğin, Silistreli çağdaş şairlerden Celil Yunus'u "Tuna Boyun'dan Esintiler" adlı antolojisinde değerlendiren Kalkan, Yunus'un şiirlerinde Dobruca Türklüğüne olan vurguya dikkati çekerek şu tespitte bulunur: "Dobruca Türkünün acısını kederini, folklorik ve sıcak bir duygu ile terennüm etti"¹⁰. Kalkan bir diğer çalışmasında Dobrucalı şairlerden Nevzat Yakup'u da Bulgaristan Türk şiirinde Türkçe, Bulgarca ve Tatarca şiir yazan tek şair olarak tanıtmış ve Bulgaristan Türklerinin Dobruca şairleri arasında saymıştır¹¹.

Galip Sertel, Bulgaristan Türklerinin çağdaş şairleri arasında "Dobruca" temasını müstakil olarak bir şiir kitabıyla edebî şahsiyetine taşımıştır. 1942 yılında Dobruca bölgesinin Silistre ili Akpınar (Bistra) köyünde doğan şair 1960 yılında Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç) şehri Pedagoji/Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuş ve Dobruca'nın muhtelif köylerinde öğretmenlik yapmıştır¹². Silistre'de yayınlanan Ziya gazetesinde görev yapmış, çeşitli kurumlarda memur ve işçi olarak çalışmıştır. Bulgaristan Türklerinin 'Soya Dönüş' adlı asimilasyon sürecinde bir dönem toplama kampında tutuklu kalmıştır. 1990 sonrası demokratik dönemle birlikte Bulgaristan Türklerinin Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin kurucuları arasında yer alarak bu harekette bilfiil görev almıştır. 1990 yılında Türkiye'ye göç eden şair 2005 yılında emekli oluncaya kadar İstanbul'da öğretmenlik vazifesinde bulunmuş¹³. 2022 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

¹⁰ Şaban Mahmudoğlu Kalkan, Tuna Boyu'ndan Esintiler Antoloji II, Kıbatek Yayınları, İzmir 2015, s. 134.

¹¹ Şaban Mahmudoğlu Kalkan, Bulgaristan Türk şiiri II, Bengü Yayınları, Ankara 2018, s. 765.

¹² Mehmet Güneş, "Galip Sertel" maddesi, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/galip-sertel> (E.T. 12.05.2025)

¹³ Galip Sertel, Taş Toprak Dobruca, Bay Yayınları, Prizren 2007, s. 81.

Görsel 3: Taş Toprak Dobruca-Şiirler

Galip Sertel’in edebiyatla münasebetinin öğrencilik yıllarına uzandığı bilinmektedir. Şiir, hikâye ve röportaj türünde eserleri Türkçe ve Bulgarca yayınlarda yer almıştır. Edebî üreticiliğinde özellikle şiir türünde kendisini gösteren Sertel’in Kosova’da Bay Yayınları arasında 2007 yılında yayınlanan şiir kitabı *Taş Toprak Dobruca* şairin şiir türünde en seçkin eserlerini bir araya getiren eseridir. 2021 yılında İstanbul’da ikinci baskısı yapılan eser bir Dobrucalı şairin duygu dünyasında Dobruca Türklüğünün ve hususen yakın dönemde yaşadığı trajedinin lirizmle harmanlayarak edebiyat zeminine taşındığı değerli bir eserdir. “Dönüşümler”, “Göç 89” , “Unutamadıklarım” , “Hasretiyle Bir Daha Geçmiş Zamanlar” adlarıyla dört bölümde topladığı şiirlerinin tematik olarak farklılaşmasına rağmen ortak paydası şairin Dobruca Türklüğüne ve Dobruca’da geçen yaşamına dair hissiyatını ihtiva etmesidir. 79 sayfalık kitapta toplam otuz başlık altında şiire yer verilmiş ve bu şiirlerin toplamında “Dobruca” otuz kez zikredilmiştir. Dobruca’yı Türk kültür ve gönül coğrafyasına aidiyetiyle değerlendiren şairin şiirlerinde bu coğrafya aynı zamanda muhâcirlik ve hicret gerçeği ile birlikte resmedilmiş ve anılmıştır. Şairin bu konudaki hususi vurgusu eser genelindeki şiirlerde dikkati çeker:

“Bir diyar ki şu Dobruca yed-i emin
Han odalarında Bulgaristan’a ilhakı konuşulur
Bir diyar ki şu Dobruca Oğuzdan, ezelden yurt
Salâ sesleriyle ağlayan sükut
Muhâcirliğe zorlanır Türk Boyları
Köstence Limanında kalkar
Kalkar durur umudun göç vapurları”¹⁴
(...)

dizeleri bölgeyi göç gerçeğiyle tasvir etmesinin yanı sıra şairin Dobruca’yı Romanya/Köstence Türk varlığı ile bir bütün olarak gören zihniyetini yansıtır. *Taş Toprak Dobruca* adıyla Dobruca’yı eserinin başlığına taşıyan Sertel’in şiirlerinde bölgenin kültür kodlarında önemli yeri olan Köstence ile birlikte Mecidiye Tabya, Silistre, Balçık, Hacıoğlu Pazarcık da sıklıkla yer bulur; mekânın ruhuna ve tarihî referanslarına göndermeler yapılır:

(...)
“Bu yol upuzun
Bir yanımda uçan atlarıyla uç beyleri

¹⁴ Sertel, a.g.e., s. 63.

Konar göçer tarihe...
Öbür yanımda üç günde terk edilmiş Türk köyleri
Acısı zehir zıkkım damlıyor yüreğe
Yuvamı yıkıp da bırakamıyorum
Bırakılmıyor bir türlü
Ata yâdigarı Dobrucam ele güne...”¹⁵

Bulgaristan Türkleri çağdaş şairleri arasında Galip Sertel’in *Taş Toprak Dobruca* gibi tematik yönü ağır basan eseri, Çağdaş Bulgaristan şiiri ve Dobruca teması bağlamında en önemli çalışmalardan biridir.

Dobruca’nın coğrafi olarak Romanya ve Bulgaristan arasında bölünmüş olduğuna çalışmamızın giriş kısmında değinmiştik. İki ülkede de yer alan bu Türk kültür coğrafyasının aynı zamanda iki ülke arasında kalan ya da bir başka ifadeyle iki ülke ile de münasebetleri olan şairlerine hususen temas etmeyi uygun buluyoruz. Bu bağlamda Romanya ve Bulgaristan arasında kalan söz konusu şair zümresi her iki ülkenin çağdaş Türk şiirinde “Dobruca” motifinin müşterekliğini hatırlatması bakımından önemli referanslardan biridir.

2. İki Ülke Arasında Bazı Şairler

Siyasi sınırlar ile iki ülke arasında kalan Dobrucalı Türk şairlerin biyografilerinde her iki ülkenin de yer edinmesinde eğitimleri en önemli belirleyicilerden biri olmuştur. Hayatlarının belli döneminde Rumen veya Bulgar eğitim sisteminde yer almış olmaları aynı zamanda edebî şahsiyetlerine tesir eden temel hususlardan biridir. Bu noktada Bulgaristan’da Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü ve Romanya’da Mecidiye Medresesi (Seminarul Musulman ve Müslümanlar Semineri gibi adlarla da bilinir), iki ülke arasında eğitim amaçlı yer değiştirmelerde öne çıkan eğitim kurumlarıdır. Bu bağlamda Mehmet Müzekka Con, Ali Osman Ayrantok, Galip Sertel gibi Bulgaristan Türkü çok sayıda şairin bir dönem Romanya devletine bağlı okullarda eğitim aldıklarını, Rumence de bildiklerini ifade edebiliriz. Sınır değişikliği ile iki ülke arasında kalan şairlerden biri Silistre’ye bağlı Tutrakan doğumlu İsmail Ömer Topal’dır. Topal, Dobruca’nın I. Dünya Savaşı’ndan sonra Romanya topraklarına ilhak edilişinden 1942 yılındaki Krayova Anlaşması ile tekrar Bulgaristan’a dâhil edilmesine kadar Rumen egemenliğinde yaşamış temsilcilere bir örnektir. Bundan dolayı İsmail Ömer ile akran grubundaki şair zümresi dönem şartları gereği ilkokulu Rumence, ortaokulu Türkçe, liseyi Bulgarca okuyan temsilcilerdir¹⁶. Bulgaristan Türklerinin tanınmış şairlerinden Ali Osman Ayrantok (1878-1952) öğretmenlik yaptığı Silistre 1913 yılında Romanya’ya bağlanınca uzun yıllar köyünde ve Silistre’de öğretmenlik yapmış ve bu vesileyle Rumenceyi de öğrenmiştir. *Tuna, Hak Sözü* ve *Dobruca* gazetelerinde edebî eserleri ile yer almıştır. 1942’de güney Dobruca yeniden Bulgaristan’a geçince de edebî eserlerini yayınlamaya devam etmiş; Dobruca Türklerinin hayatından kesitleri de işlemiştir¹⁷. Ayrantok’un Mehmet Müzekka Con ile Silistre’nin Romanya hâkimiyeti döneminde çıkardıkları “Çardak” gazetesi Dobruca Türklerinin meselelerine yer vermiş önemli süreli yayınlardan biri olmuştur.

Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü ile Mecidiye Müslüman Medresesi iki ülke arasında eğitim amaçlı yer değiştirmelerde iki önemli eğitim kurumu olmuştur. Bu bağlamda Ali Rıza Âşık da ilkokulu Silistre’de köyünde okumuş, sonrasında Romanya/Mecidiye’de bulunan medreseden mezun olan Bulgaristan kökenli şairler arasında yer almıştır. Âşık, din görevlisi olmamış Silistre Akkadinlar bölgesinde çalışmıştır¹⁸.

Romanya Türk edebiyatının önemli isimlerinden Türkolog, eğitimci, şair Emel Emin’in hayatında Bulgaristan’ın önemli yeri olur ve iki ülke arasındaki şairler arasında Romanya tarafını temsilen

¹⁵ Sertel, a.g.e., s. 32.

¹⁶ Şaban Mahmudoğlu Kalkan, *Tuna Boyu’ndan Esintiler Antoloji II.*, Kibatek Yayınları, İzmir 2015, s. 48.

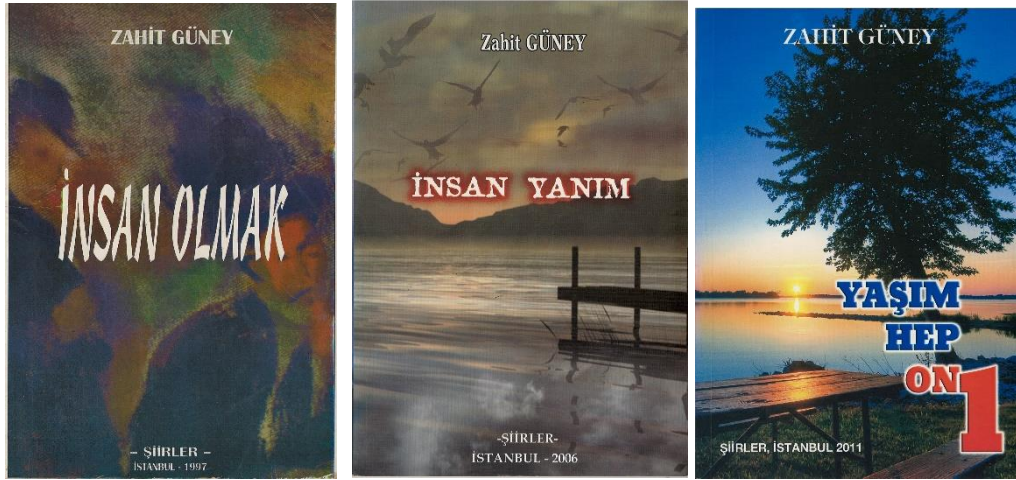
¹⁷ Şaban Mahmudoğlu Kalkan, *Bulgaristan Türk Şiiri I.*, Bengü Yayınları, Ankara 2018, s. 160.

¹⁸ Şaban Mahmudoğlu Kalkan, *Tuna Boyu’ndan Esintiler Antoloji II.*, Kibatek Yayınları, İzmir 2015, s. 36.

zikredilebilir. Balkan Türkleri edebiyat tarihlerinde Romanya sahasında ele alınan Emel Emin esasen Bulgaristan, Dobriç doğumludur ve Sofya’da Türkoloji eğitimi almıştır. Çeşitli kaynaklarda şiire olan ilgisinin Sofya’daki öğrencilik yıllarında geliştiği belirtilir. İlk ve orta öğrenimini Hacıoğlu Pazarcığı’nda (Dobriç) tamamlamıştır. Sofya Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi’ni bitiren Emin daha sonra Köstence’ye yerleşmiş ve orada ortaöğretim kurumları ile üniversitenin Türkçe bölümünde dersler vermiştir. Uzun yıllar Köstence Devlet Üniversitesi’nde akademisyen olarak çalışmıştır. Romanya Türkleri edebiyatında lirik şiirleri ile tanınan şairin şiir dünyasında umut, hasret ve elem gibi temaların yaygınlığı söz konusudur. Şiirlerinde sade ve yalın bir dille doğduğu topraklara olan sevgisini, kadın dünyasını, analık hislerini dile getirmiştir¹⁹.

Emel Emin gibi Bulgaristan doğumlu olup edebî faaliyetlerinin önemli bir kısmını Romanya’da sürdüren temsilcilerden bir diğeri de Mustafa Ali Mehmet’tir. Mehmet’in ailesinin önemli bir bölümü II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’ye göç etmiş ancak kendisi Romanya Türklerinin önemli eğitim kurumlarından Seminer-ül Müslüman’da eğitim alarak hayatını Romanya’da sürdürmüştür²⁰. Hayat hikâyesinde iki ülkeyi paylaşan şairlerden bir diğeri de Atilla Emin’dir (1933-1996). Emin, 1933’te Romanya’ya ait olan, günümüzde ise Bulgaristan’da bulunan Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç) şehrinde doğmuştur. 1940’ta Güney Dobruca Bulgaristan’a dâhil olduğunda, ailesi Romanya’ya göçmüş ve Köstence şehrine yerleşmişlerdir²¹.

Bulgaristan Türklerinin tarihinde büyük yeri olan göçler neticesinde Dobrucalı şairlerden bir zümrenin Türkiye’ye yerleşmesi de iki ülke arasında kalan Dobrucalı şairler bahsinde önemlidir zira söz konusu şairlerin şiir dünyasında Türkiye ve Bulgaristan, hatta bazı temsilcilerde Romanya olmak üzere üç ülkenin varlığı söz konusudur. Bulgaristan Türkleri arasında Dobrucalı olarak bilinen Türk şairlerden önemli birçok isim göçlerle Türkiye’ye gelmiştir. Bu isimler arasında Silistreli Hüseyin Rasim Güler, Galip Mehmet Sertel gibi isimler şiir türündeki eserlerini kitap olarak Türkiye’deki dönemlerinde yayınlamışlardır. Nevzat Fuat, İsa Cebeci, Sabahattin Bayramöz gibi Dobriç doğumlu üretken kalemlerin de yaratıcılıklarının önemli bir dönemi Türkiye’de geçmiştir. Bu bağlamda esasen iki ülke arasında kalan şairlerin Romanya-Bulgaristan ile başlayan sınırlar arasında kalmışlığı daha sonrasında Türkiye-Bulgaristan ile devam etmiştir. Dobrucalı Bulgaristan Türkü şairler arasında edebî üreticiliği özellikle Türkiye’de temsil alanı bulmuş isimlerden biri Zahit Güney’dir ve şiir türündeki edebî ürünlerini üç kitap ile Türkiye’de yayınlamıştır.

Görsel 4: Zahit Güney’in Türkiye’de Yayınlanan Şiir Kitapları

¹⁹ Mustafa İsen ve Tuba Işınsoy İsen Durmuş, “Emel Emin” maddesi, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/emel-emin>, (E.T. 23.05.2024).

²⁰ Mehmet Naci Önal, “Romanya Türklerinin Günümüz Edebiyatı”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S.4, 1997, s. 29.

²¹ Emel Emin, “Romanya’da Türk ve Tatar Edebiyatı”, Balkanlarda İslam: Miadı Dolmayan Umut, 5. Cilt: Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Yayınları, Ankara 2016, s. 273.

Dobruca Türklerinin iki ülke arasında devam eden kültürel bağlarını ele alması bakımından yakın dönemde gerçekleştirilen “Bulgaristan Türkleri ve Adım Adım Türkiye” adlı proje çalışması dikkate değerdir. Akademi, sivil toplum ve devlet kurumları işbirliğinin örneği olan proje kapsamındaki çok sayıda faaliyet arasında Romanya, Bulgaristan ve Türkiye’deki Dobrucalı Türkleri ve hususen şairleri bir araya getiren etkinliklere de aracı olunmuştur. 2014 yılında Türkçe yazan Dobrucalı şair ve yazarlar uzun bir aradan sonra Güney Dobruca’nın merkezi Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç) şehrinde bu çalışma kapsamında bir araya gelmişlerdir. Etkinliğe Ahmet Cebeci, Mürvet Altınal, Emel Emin, Galip Sertel, İsa Cebeci, Leman Balbek, Turhan Rasi, Firdevs Büyükkates, Fatma İbrahim, Rüstem Aziz, Ali Işık, Suna Yılmaz ve Hüseyin Rasim Güler gibi Türkiye, Romanya ve Bulgaristan’dan temsilcilerin katıldığı bilinmektedir.²²

Bulgaristan Türkleri çağdaş şairleri arasında Dobruca’nın sosyo-kültürel dokusuna uygun olarak Kırım Türkçesiyle de şiirler yazmış olan Ali Osman Ayrantok ve Nevzat Yakup’u hususen belirtmeliyiz. Ali Osman Ayrantok’un Türkiye ve Kırım Türkçesiyle yazdığı şiirlere bir yazısında dikkati çeken Cebeci, Dobruca şairi Ayrantok’ta memleket sevgisinin, Türkiye’ye gitmiş olsa da ağır bastığını ve bu nedenle Dobruca’ya dönerek bölge halkını aydınlatmayı tercih ettiğini şu sözlerle belirtmektedir:

“Göçmenliğin olumsuzluklarını bizzat yaşamış olan A. Ayrantok, İstanbul’da öğrenim görüp oraya yerleşme fırsatını değerlendirmemiş, Dobruca’daki soydaşlarının arasında yaşamayı, onları tenvir etmeyi tercih etmiştir. 1934-1938 yıllarında gerçekleşen Romanya Türklerinin göçüne de çok üzülmüş, hatta bu göç esnasında Rumen makamlarının göçen Türklere uyguladıkları rüşvet ve soygun politikalarını, her türlü yolsuzlukları tenkit etmek amacıyla Mehmet Con’la birlikte 1937 yılında Silistre şehrinde Çardak gazetesini çıkarmaya başlamışlardı”²³.

3. Bulgaristan Çağdaş Türk Şiirinde Coğrafya: Dobruca-Rodoplar-Deliorman Üçlüsü

Bulgaristanlı Türk şairlerin çağdaş şiir türündeki ürünlerinde sıklıkla öne çıkan/çıkarılan yer adları kapsamında ülkede Türk kültürünün yoğunlaştığı ve canlı olduğu üç bölge dikkat çekmekte ve Rodoplar, Deliorman ve Dobruca bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bu itibarla Bulgaristan çağdaş Türk şiirinde Dobruca’ya odaklanırken söz konusu şiir hareketinde genelde bu üç bölgeye (Kısmen Gerlova ve Tuna Boyu adlandırmaları da değerlendirilebilir) özel önem verilir. Kuşkusuz Dobruca ile birlikte Deliorman ve Rodopların Türk dili ve edebiyatı faaliyetleri bakımından günümüzdeki zenginliği bu özel yönelişte belirleyici olsa da söz konusu bölgelerin Türk kültürü ve kimliğindeki yerinin tarihî ve sosyolojik derinliği çok sayıda araştırma ile ortaya konulmuş bir husustur.

Balkanlarda çağdaş Türk şiiri dairesinde hareket eden şairlerin şiirlerinin tema evreninde memleketleri (Bu yer varlığı, doğum yerleri olan köylerinden şehirlere ve şehrin bulunduğu bölgeye doğru genişlemektedir) özel bir yer tutar. Balkanlardan herhangi bir Türk şairin şiirleri arasında köyüne, şehrine, tarihî adıyla anılan bölgesine hasredilmemiş şiir neredeyse yoktur. Çoğu örnekte söz konusu bölgeler köklü tarihi ve Türk kültürü için ifade ettiği değerle birlikte şiirin dünyasına girerek birer açık mekân olmalarının çok ötesinde Türk yurdu olmaları ve Türk diline, edebiyatına ev sahipliği yapan yönü ile öne çıkarılır. Güney Dobruca’nın başkenti olarak görülen Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç) doğumlu şair Nevzat Fuat edebî üreticiliğinin Türkiye safhasında ortaya koyduğu şiir türündeki ürünlerinden birinde sözünü ettiğimiz zihniyeti yansıtmıştır:

“Gücünü bilmeyen bir ulu deviz.

Deliorman, Dobruca – derya ve deniz

Kaynayan kazandır engin Rodoplar,

Sinesinde nice kahraman toplar.²⁴

²² Timur Berk, “Dobruca, Türkçe şiirle hasret giderdi”, <https://www.qha.com.tr/kultur-sanat/dobruca-turkce-siirle-hasret-giderdi-134833>, (Erişim Tarihi: 23.02.2024).

²³ İsa Cebeci, “Eğitimci Şair: Aliosman Ayrantok-Toktamaz” <https://bulgaristanalperenleri.blogspot.com/2012/09/egitimci-sair-aliosman-ayrantok-toktamaz.html>, (Erişim Tarihi: 23.02.2024).

²⁴ Kurtol Kurtul, Bulgarlık Barbarlık, Yön Matbaacılık, İstanbul 2004, s. 15.

Dobruca mekânın mükemmeldir.

Deliorman, Türkler ile delidir.

Rodoplar, Kırcaali ile doludur.

Rumeli, aslında bir Türkeli’dir.”²⁵

Bulgaristan çağdaş Türk şiirinde coğrafyayı Dobruca-Rodoplar-Deliorman üçlüsü ile birlikte ele alan ve Nevzat Fuat gibi bu kültür coğrafyalarını Türk kimliği ile işleyen şairlerden biri de Ahmet Cebeci’dir. Gerlova ve Koca Balkan’ı da bu üçlemeye dâhil eden Cebeci’nin Balkan Mücahitleri Marşı’nda söz konusu anlayışı yansıtan dizeleri şöyledir:

“Dobruca, Deliorman bizimdir

Gerlovayla, Koca Balkan bizimdir

Rodop denen Türklü volkan bizimdir.

Türk İslam’ız, Ay yıldızız sönmeyiz

Dünya yansa andımızdan dönmeyiz.”²⁶

“Dobruca şairi” vasfını hak eden şairlerden biri olan Galip Sertel, kendisi gibi birçok şair ile birlikte gönül coğrafyası Dobruca’nın yanına Deliorman’ı ve Rodopları dâhil eden bir diğer “evlâd-ı fâtihan”dır. Bulgaristan Türk toplumunda söz konusu bölgelerin bölünmüşlük yerine bir arada değerlendirilmesi, kültürel birliğe edebî metinlerde yer verilmesi, bu birlik bilincinin özellikle aydınlar arasında korunduğunu da gösterir mahiyettedir. Sertel bu düşüncüyü dizelerinde aksettiren şairler arasındadır. Sertel aynı zamanda bu bölgeleri göçler ve savaşlarla yoğrulan kaderi ile birlikte ele alan şairlere iyi bir örnektir. Nihayetinde söz konusu bölgeler tarihî, kültürel ve doğal güzellikleri yanında sıklıkla zulümlere sahne olmaları yönüyle şiire taşınmıştır. Bu bağlamda Sertel’in “Beşinci Gerçek Umut” şiiri karamsarlığı ve ona eşlik eden umudu işlediği şiirlerinden biridir:

“Seni düşünüyorum seni

Deliormanlım, Dobrucalım, Rodoplum seni

Nerene gizledin bunca derdi, nerene?

Yüreğin nasıl çatlamadı kahrından

Tuna yalısında çırpınırken zaman?

Ve ümidim sensin

Sen ümitsin ey çocuk

Gözlerin demet demek çiçek

Gözlerin ıslıl ıslıl bin bir dilek...”²⁷

Silistre doğumlu şair Ali Bayram, kendisi gibi Dobrucalı birçok kalem arkadaşı gibi Dobruca’yı Bulgaristan’ın diğer Türk kültür havzalarıyla bir gören, bütünleştiren, birleştiren yaklaşımları ortaya koyan dizelerin sahibidir. Onda da mekân tarihle bütünleşik bir zihniyetle ele alınır:

“Biz ecdat toprağının değişmez sahibiyiz.

Dobruca, Deliorman, Gerlova ve Rodoplar.

Demokrasi geleli yeni doğmuş gibiyiz

²⁵ Kurtul, a.g.e., s. 15.

²⁶ Şaban Mahmudoglu Kalkan, Bulgaristan Türk Şiiri II., Bengü Yayınları, Ankara 2018, s. 603.

²⁷ Sertel, a.g.e., s. 13.

Bu güzel yurdumuzda bizim de yerimiz var.”²⁸

Bayram’ın şiirinde ülkeye yeni dönemle birlikte yerleşen sosyal ve siyasal atmosferde ümitvar bir ruh hâli tasvir edilir. Türklüğün bu üç kültür havzasında yeni dönem yeni ümitlere kapı aralamıştır. Aynı zamanda söz konusu kadim Türk yurtlarının hâlihazırda ülkeleri olan Bulgaristan’ın bir parçası olduğunu kabul eden bir yaklaşım benimsenir. “Güzel yurdumuz” ile kastedilen Bulgaristan bugün Rodoplar, Deliorman ve Dobruca’ya ev sahipliği yapmaktadır ve ecdat toprağının değişmez sahibi olarak şair kendisini görmektedir.

4. Dobruca’ya Temas Eden Şiirler - Şiirlerde Dobruca

Çağdaş Bulgaristan Türk şiirinde bir tema olarak Dobruca’ya odaklandığımızda şairlerin Dobruca’ya belirli noktalardan temas ettikleri görülür. Bu tematik tercihte genellikle memleket sevgisi, Dobruca’nın doğal ve tarihî güzellikleri, şairlerin dil ve kültür dairesinde Dobruca’ya olan aidiyeti belirleyicidir. Hayatının önemli bir kısmını Bulgaristan’da geçirmiş olsa da edebî üreticiliğini önemli oranda Türkiye’de gerçekleştiren Silistre doğumlu şair Hüseyin Rasim Güler, Bulgaristan’ın birçok bölgesiyle birlikte Dobruca’yı da şiirine taşıyan temsilcilerden biridir. Güler’in Dobruca’yı işleyen şiirlerinden birinde Dobruca Türklüğü Romanya ve Bulgaristan arasında bölünen ikili yapısıyla birlikte verilirken esasen şairlerin aile tarihlerinde edindiği yeri de özetlemektedir:

“Rahmetli babam anlatırdı.

Bükreşt-Ploest’te

Dört yıl askerlik yapmış

O zaman Dobruca Romanya’nınmış.

O yıllarda yolu düşmüş

Sinaya-Karpatlar derken

Braşov şehrini de görmüş.

Güzelliğine bir o kadar daha katıp da,

Ballandıra ballandıra anlatırdı

Görülesi bu yerleri...”²⁹

Çağdaş Bulgaristan Türk şairleri arasında ilk kuşak temsilcilerden Mehmet Müzekka Con ve Ali Osman Ayrantok aynı zamanda Dobrucalı kimlikleriyle bilinmektedir. Birlikte faaliyet gösterdikleri *Çardak* gazetesi Dobruca Türkleri kültür hayatına önemli hizmetleri olmuş yayınlar arasındadır. Mehmet Müzekka Con’un “Dobruca Kızı” şiiri ülkede sosyalist dönemde yayınlanan *Alın Terim* adlı şiir kitabında yer alır. Dönemin siyasal ve sosyal şartları dikkate alındığında Dobruca’nın merkeze çekildiği ve memleket sevgisinin işlendiği sayılı şiirden biridir. Bu şiirde, Dobrucalı başka şairlerin şiirlerinde de sıklıkla yer bulan Dobruca kızlarının güzelliği, çalışkanlığı, kabiliyetli duruşları vurgulanır:

“Cemali güldür

Dalda bülbüldür

Neşeli olur

Dobruca kızı.

Ak pamuk elli,

Kuş gibi dilli,

²⁸ Ali Bayram, Konca Gülüm, Güven Yayınları, Sofya 1995, s. 23.

²⁹ Hüseyin Rasim Güler, Dünyayı Geze Geze, Tuna Yayınları, İstanbul 2005, s. 75.

Cilveli olur

Dobruca kızı.”³⁰

Dobruca’yı ele alan şiirlerde öne çıkarılan hususlardan biri olan Dobrucalı kızların güzelliği Bulgaristan’ın diğer bölgelerinden şairlerin şiirlerine de konu olmuştur. Aslen Razgrat doğumlu Deliormanlı şair Mehmet Hüseyin Murat’ın 1965 yılında Razgrat’ta yayınlanan *Dostluk* gazetesinde yayınlanmış *Şen Kızı* adlı şiiri bu temas noktasına bir başka örnektir:

“Sana derler Dobruca’nın şen kızı

Bahtiyarsın yüreğinde yok sızı.

Parlıyorsun sanki sabah yıldızı

Pek dilbersin Dobruca’nın şen kızı.

Tel tel olur ipek saçın örülür

Fidan boyun servi gibi görünür

Kaş altından ela gözler süzülür

Pek dilbersin Dobruca’nın şen kızı.”³¹

Mehmet Hüseyin Murat’a ve Dobruca şairlerinden Mehmet Müzekka Con’a nazaran daha yakın dönemde yaşamış bir diğer Dobruca şairi Mehmedali Oruç’un “Başlıksız Kalan Şiir”inde Dobruca, şairin sevdiği kız ile olan muhabbetine bir zemin teşkil eder. Şiirlerinde sıklıkla “bizim Dobruca” ifadesiyle sözüne taşıdığı Dobruca’nın geniş ovasını ve sulak toprağını betimleyen dizelerde sevgiliye duyulan muhabbet Dobruca’ya yani memlekete duyulan sevgi ile harmanlanarak sunulur:

“Güneş yanıyorken

Bizim Dobruca’nın oralarda,

Dağıt saçlarını

Bir şarkı oku sazlıklarda.

Ateşi kanıma karışsın

Dilinden dökülen alevinle.”³² (Güler, 2003: 82)

Mehmedali Oruç’un şiir üslubunda, dil ve anlatımında “Bizim Dobruca” olarak kalıplaşan bu ifadeyi tekrarladığı şiirlerinden bir diğeri “Uzaktan” şiiridir. Bu örnekte Dobruca’nın bereketli toprakları merkeze çekilir. Şairin, ata toprağı Dobruca’da bahçesine diktiği şeftaliyi anlatırken esasen göçle ayrılmak zorunda kaldığı memleketine duyduğu özlem duygusunda ve memleket sevgisinde ortak payda yine Dobruca’dır:

“Hani o şeftali var ya,

Dikmiştim ellerimle.

Lezzetini bir türlü unutamam,

Anlatır dururum çocuklara...

Hani o şeftali var ya,

Bizim Dobruca’nın oralarda,

İçimde püfür püfür

³⁰ Mehmet Müzekka Con, Alın Terim, Narodna Prosveta, Sofya 1964, s. 84.

³¹ Şaban Mahmudoğlu Kalkan, Tuna Boyu’ndan Esintiler Antoloji II, Kibatek Yayınları, İzmir 2015, s. 38.

³² Mehmedali Oruç, Köprü, der. Hüseyin R. Güler, Tuna Yayınları, İstanbul 2003, s. 82.

Çiçeğe durur her sabah.

Ve çeker çeker

Dallarıyla beni, gidemem.

Uzanırım, uzanırım ellerimle,

Şeftalime eremem.”³³

Oruç’un şiir dilindeki “bizim Dobruca” ifadesine benzer bir kalıp ifadeye bir şiirinde yer verdiğini tespit ettiğimiz şairlerden biri de Ahmet Ömer Mestan’dır. 1935 Hacıoğlu Pazarcık (Dobriç) doğumlu Mestan’ın şiirlerinde Dobruca Türklerinin göç trajedisini ve yeni dönemin sancılarını dile getirdiği bilinmektedir³⁴. Şairin *Yeni Işık* gazetesinin *Çağdaş* edebiyat ekinde yer almış “Dobruca” başlıklı şiiri 1965 yılında aittir. Onbirli hece ölçüsüyle beş dörtlülük olan şiirde her dörtlülükün sonunda yer alan “Dobrucam” tekrarı şiire ahenk katmıştır:

“Şehirlerinden süsü aldı köylerin

Cennet oldu bir zamanki çöllerin.

Yüzü güldü kan ağlayan dilberin

Canım benim, güzel diyar Dobrucam.

Çeşmelerin şırıl şırıl akıyor

Ambarların buğday dolup taşıyor

Sende mazlum refah buldu coşuyor

Gururumsun, sevgilimsin Dobrucam.

Bir arzum var: Asırlarca yaşasam

Sende nice harikalar yaratsam

Gül çehreni donattıkça donatsam

Cana yakın, dile destan Dobrucam.”³⁵

Çağdaş Bulgaristan Türk şiirinin konumuza temas eden ilk örneklerinde görüleceği üzere Dobruca öncelikle doğal güzellikleri ile şiire taşınmıştır. Özellikle sosyalist dönemde verilen örneklerde Dobruca’nın güzel kızları, bereketli toprakları, insanların çalışkanlığı ve ülkenin gelişimine sundukları katkı, emek kavramı yüceltilerek anlatılmıştır. Bu bağlamda 1960 ve 1970’li yıllarda yayınlanan şiirler bu görüşü genellikle yansıtmışlardır:

“Tunca, Arda, Tuna bizde

Karadeniz, Varna bizde

Öksüzlere ana bizde

Yâr bunlara şaşmaz mısın?

İş kapısı açık bizde

Kaymak, yoğurt, cacık bizde

³³ Oruç, a.g.e., s. 54.

³⁴ Kalkan, a.g.e., s. 69.

³⁵ Kalkan, a.g.e., s. 69.

Banyolardan Balçık bizde

Yâr bunlara şaşmaz mısın?”³⁶

1990 sonrasında ve yakın dönemlerde ortaya konulan Dobruca temalı şiirlerde Dobruca’nın şiirin merkezine taşınırken yine doğal güzellikleri kendisine yer bulmuş olsa da ilk dönem Dobruca şiirlerinden farklı olarak göçlerle gelen ayrılık ve artık sıla hâline dönüşen bir memleket olarak Dobruca terennüm edilmiştir. Türkiye’de Galip Sertel, Mehmedali Oruç, Hüseyin Rasim Güler, Zahit Güney vb. temsilciler Dobruca’dan ayrı düşmüş olsalar da şiir hafızasında Dobruca’yı diri tutan şairler arasındadır:

“Bilemezsiniz, düşünemezsiniz

Bir aç harmanıdır alır başlardı

Ve gün boyu

Bir inekle dön babam dön

Çoluk çocuk, hayalini hepimizin

Talaz talaz bir arpa kokusudur okşardı

Ah sormayın benden öğrenmeyin

Anlatamam o günlerin Dobruca’sını.”³⁷

Galip Sertel Dobrucalı göçmen şairlerin şiir dünyasındaki memleket imgesine göç trajedisini başarıyla eklemleyen şairlerden biridir (Güneş, 2017: 525). Sertel’in şiirinde Dobruca özlemle anılan bir memleket olmasının yanında göç zamanı zelil ve zebun göçlere mekân olan ata yâdigarı coğrafya olarak da tasvir edilir:

“Onları çoktan yitirdik...

Onlar ki

O toprakların gülü diken

Köyleri kaybolmuş soydaş şairleri

Dal budak

Deliorman’dan Dobruca’dan

Düş tarlalarında tutsak.

Onlar ki

Uç beylerinin talihsiz torunları

On sekize varmadan ağarır saçları

Dal budak

Deliorman’dan Dobruca’dan

Umut bozkırlarında tutsak.”³⁸

(...)

Günümüzde Bulgaristan Türklerini ülkedeki nüfus yoğunluklarını dikkate alarak Güney ve Kuzey Bulgaristan Türklüğü olarak tasnif eden anlayış, kuşkusuz coğrafi bir tasarrufun neticesidir. Zira

³⁶ Con, a.g.e., s. 84.

³⁷ Oruç, a.g.e., s. 39.

³⁸ Sertel, a.g.e., s. 133.

Bulgaristan Türklerinin kültür coğrafyasında öne çıkan Rodoplar, Deliorman ve Dobruca üçlüsü aynı zamanda söz konusu toplumun hafıza mekânlarıdır. Birçok kaynakta ve edebî eserde Dobruca ve Deliorman’ın “Tuna Boyu” adlandırması ile birleştirilerek ele alındığı da görülmektedir. Bu bağlamda Dobruca’nın daha ziyade Kuzeydoğu Bulgaristan’ı ve Tuna Ovasının kuzeydoğusunu işaret ettiğini ve Deliorman’dan keskin sınırlarla ayrılmadığını ifade etmek mümkündür. Nitekim bu anlayışın yansımaları Silistreli ve Hacıoğlu Pazarcıklı (Dobriç) çok sayıda şairin şiirlerinde Deliorman ve Dobruca’yı sıklıkla bir arada ele almalarında ve Deliorman’ı da memleket kavramı dâhilinde işlemlerinde tespit edilmektedir.

Geçmişten günümüze Dobruca’da Türk kültür varlığı göçler nedeniyle kayba uğramıştır. Bununla birlikte Dobruca Türk kültür havzasında doğmuş ve yetişmiş temsilciler vesilesiyle bölgeyi işleyen şiirler Dobruca haricinde de yayınlanmıştır. 1989 yılında İzmir’e göç eden Dobriçli şair Suna Yılmaz (1950) bu bağlamda örnek temsilcilerden biridir. Türkiye’de yayımlanan beş şiir kitabı ile üretken bir şair olan Yılmaz, şiirleri arasında memleketi Dobruca’yı işleyen örnekleriyle Türkiye’de “Dobruca şairi” vasfıyla anılan isimler arasında yer almıştır³⁹. Silistreli ediplerden Nasuf Dail’in 2018 yılında yayımlanan şiir kitabı “Ben Beni Ararken” ve 2023 yılında yayımlanan öykü kitabı “Deliorman Halleri”, Habil Kurt’un 2020 yılında yayımlanan “Çifte Yaşam” adlı şiir kitabı ve Yahya Akbulut’un “Zamane Sezi” adlı şiir ve çeviri kitabı Dobruca bölgesinde yakın dönem Türk edebiyatı varlığı bakımından tarihî devamlılığı örnekleyen eserlerden bazılarıdır.

Sonuç

Bulgaristan Türklerinin çağdaş şiir dünyasında üç mekân, tarihî ve kültürel hafızayı yansıtan yönü ile öne çıkmaktadır. Bu mekânlar Rodoplar, Deliorman ve Dobruca’dır. Sırasıyla bu üç bölge günümüzde Türk kültürünün canlı olduğu bölgeler olması ile dikkati çeker ve bir bakıma Bulgaristan çağdaş Türk şiirinin ve şairlerinin coğrafyasını da ortaya koyar. Bu üçleme arasında Rodoplar ve Deliorman öne çıkmış olsa da bir parçası Romanya’da kalan Dobruca, tarihte ve günümüzde Türk varlığı için taşıdığı önemi korumaktadır. Çağdaş Bulgaristan Türk şiirinde Dobruca, genellikle Rodoplar ve Deliorman kökenli şairler tarafından da yaygınlık kazanmış bir üçleme ile “Rodoplar, Deliorman, Dobruca” şeklinde cem edilerek işlenmiştir. Birçok örnekte bu coğrafyaya Gerlova, Koca Balkan ve Tuna Boyu adlarıyla diğer Türk kültür havzaları da dâhil edilmiştir.

Bulgaristanlı çağdaş Türk şairlerin Dobruca’yı ve Dobruca’ya ait unsurları/motifleri sosyalist dönemde emek kavramı, köylerdeki çalışma hayatı ve birlik ruhu içerisinde özellikle de pastoral bir ruhla tasvir etmeye çalıştıklarını ifade etmek mümkündür. Yeni dönemde yayınlanan Dobruca temalı şiirlerde konu alanının genişlediği ve Dobruca’nın tarihî ve millî yönü ile şiire taşındığı görülür. Dobruca genel bir adlandırma olarak tercih edildiği gibi bu bölge dâhilindeki Tutrakan, Akkadınlar, Balçık vb. gibi Türk yerleşim yerlerine hasredilen şiirlerin çokluğu dikkat çekicidir. Yakın dönemde Mehmet Müzekka Con, Ali Osman Ayrantok, Hüseyin Rasim Güler, Nevzat Fuat, Mehmedali Oruç, Galip Mehmet Sertel, İsa Cebeci, Zahit Güney, Leman İlyas, Nevzat Yakup, Suna Yılmaz vb. şairlerin “Dobruca şairi” vasfı ile öne çıkmış veya tanınmış olmaları önemlidir.

Bulgaristan Türklerinin çağdaş şiir evreninde “Dobruca”, genel adıyla yer almış olsa da şairlerin şiir sanatındaki mekâna ait unsurlar önemli ölçüde Güney Dobruca’ya aittir. Esasen Bulgaristan ve Romanya Türkleri Dobruca konusunda etnodemografik olarak ortak paydadadır. Ne var ki araya giren siyasi sınırlar neticesinde Kuzey ve Güney Dobruca’nın şiir dünyasında bağlarının zayıfladığı görülür. Bu bağlamda çağdaş Bulgaristan Türk şiirinde birkaç örnek dışında Kuzey Dobruca’ya dair göndermeler oldukça azdır. Ancak bununla birlikte bölgenin “Dobruca” genel adıyla sahiplenilmesi ortak tarihî birikime olan bağlılığı da ortaya koymaktadır.

Kaynakça

AKGÜN, Atıf, İzmir’in Balkan Göçmeni Edipleri (İnceleme ve Metinler), İksad Publishing House, Ankara 2024.

BAHTİYAR, Niyazi Hüseyin, Çağdaş Rodop Türk Şairlerinden Esintiler (Antoloji), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

³⁹ Atıf Akgün, İzmir’in Balkan Göçmeni Edipleri (İnceleme ve Metinler), İksad Publishing House, Ankara 2024, s.145.

-----, Bizim Anayurt Antolojisi-Şiirler, Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul 2001.

BAYRAM, Ali, Konca Gülüm, Güven Yayınları, Sofya 1995.

BAYRAMÖZ, Sabahattin, Türkçenin Sarmaşıkları (Bulgaristan Türklerinin Şiirlerinden Seçmeler), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

CANIM, Rıdvan, “Tuna’nın sönmeyen kandilleri - V: Silistre”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 66, Haziran/ 2021, s. 399-427.

CON, Mehmet Müzekka, Alın Terim, Narodna Prosveta, Sofya 1964.

ÇAVUŞ, Mehmet, 20. Yüzyıl Bulgaristan Türklerinin Şiiri (Antoloji), Yaylacık Matbaası, İstanbul 1988.

EMİN, Emel (2016). “Romanya’da Türk ve Tatar Edebiyatı”, Balkanlarda İslam: Miadı Dolmayan Umut, 5. Cilt: Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Yayınları, Ankara 2016, s. 263-285.

GÜLER, Hüseyin Rasim, Dünyayı Geze Geze, Tuna Yayınları, İstanbul 2005.

GÜNEŞ, Mehmet, “Rumeli’ye Elveda Derken: Bulgaristan Türklerinin Trajedisinin Galip Sertel’in Şiirlerindeki Yansımaları”, Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2017, s. 524-538.

HAFİZ, Nimetullah, Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

-----, Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

-----, Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi Cilt 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

HORATA, Osman, “Kuzey Ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük Bir Türk Topluluğu; Romanya Türkleri”, (Editör: Erhan Türbedar), Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı, Balkan Araştırmaları Dizisi, Asam Yayınları, Ankara 2003, s.151-167.

KAHRAMAN, Cahit, GÜNEŞ İlhan, “Tuna Dergisi ve Göç Edebiyatına Bir Bakış- Yazar ve Şair Zahit Güney’in Göç İle İlgili Yazıları Üzerine” ed. Güven Şeker, Ali Tilbe, Mustafa Ökmen, Pınar Yazgan Hepgül, Deniz Eroğlu, İbrahim Sirkeci, Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings, Transnational PressLondon, London 2015, s. 527-533.

KALKAN, Şaban Mahmudoğlu, Tuna Boyu’ndan Esintiler Antoloji II, Kıbatek Yayınları, İzmir 2015.

KALKAN, Şaban Mahmudoğlu, Bulgaristan Türk Şiiri I, Bengü Yayınları, Ankara 2018.

-----, Bulgaristan Türk Şiiri II., Bengü Yayınları, Ankara 2018.

KURTUL, Kurtol, Bulgarlık Barbarlık, Yön Matbaacılık, İstanbul 2004.

ORUÇ, Mehmedali, Köprü, der. Hüseyin R. Güler, Tuna Yayınları, İstanbul 2003.

ÖNAL, Mehmet Naci, “Romanya Türklerine Bakış”, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 93, 1994, s. 177-190.

-----, “Romanya Türklerinin Günümüz Edebiyatı”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 4, 1997, s. 15-39.

SERTEL, Galip, Taş Toprak Dobruca, Bay Yayınları, Prizren 2007.

TATARLİYEF, İbrahim, Antologiya (9. IX. 1944'ten Sonra Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı), Narodna Prosveta, Sofya 1960.

ÜLKÜSAL, Müstecip, Dobruca ve Türkler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966.

YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu, Türk Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 8. Cilt (Bulgaristan Türk Edebiyatı), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Elektronik Kaynaklar

BERK, Timur, “Dobruca, Türkçe şiirle hasret giderdi”, <https://www.qha.com.tr/kultur-sanat/dobruca-turkce-siirle-hasret-giderdi-134833>, (E.T. 23.02.2024).

CEBECİ, İsa, “Eğitimci Şair: Aliosman Ayrantok-Toktamaz”
<https://bulgaristanalperenleri.blogspot.com/2012/09/egitimci-sair-aliosman-ayrantok-toktamaz.html>,
(E.T. 23.02.2024).

GÜNEŞ, Mehmet, “Galip Sertel” maddesi, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/galip-sertel> (E.T. 12.05.2025)

İSEN, Mustafa, DURMUŞ, Tuba Işınsu İsen, “Emel Emin” maddesi, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/emel-emin> (E.T. 23.05.2024).